

בין הסכמי אברהם למלחמה בתימן: איחוד האמירויות והאיום האיראני

יואל גוז'נסקי | 9 בפברואר, 2022 | גיליון 1553

שותפתה המרכזית של ישראל במפרץ רואה באיראן את האיום המרכזי לביטחונה הלאומי. האתגר שמציבה איראן לאיחוד האמירויות כולל איום בפגיעה קינטית ישירה או באמצעות שלוחים ביעדים אסטרטגיים, בהפעלה פוטנציאלית של חתרנות וטרור ואף שליטה בפועל בטריטוריה אמירתית. בתגובה פיתחה איחוד האמירויות מענים הגנתיים מגוונים ובמקביל היא חותרת לשמור על יחסים כלכליים ודיפלומטיים תקינים ככל האפשר עם איראן. מאמצי ההתקרבות בעת הנוכחית של איחוד האמירויות לאיראן נועדו בין השאר "לאזן" את דימויה כמסייעת מודיעינית ומבצעית לישראל. על ישראל לקחת בחשבון שינוי אפשרי במקומה של איחוד האמירויות כנדבך בחזית מול איראן, לנוכח בקיעים מסתמנים בה ובמיוחד אם וכאשר יגובש הסכם גרעין בין איראן למעצמות.

איחוד האמירויות, שותפתה המרכזית של ישראל במפרץ, רואה באיראן את האיום המרכזי לביטחונה הלאומי. האתגר שמציבה איראן לאיחוד האמירויות מורכב מאיום בפגיעה קינטית ישירה ביעדים אסטרטגיים, בעיקר מתקני נפט, התפלה וסמלי שלטון; איום עקיף באמצעות הפעלת שלוחים איראנים (המורדים החות'ים בתימן); איום פוטנציאלי בהפעלת חתרנות וטרור (אפשר שבהסתמך על הקהילה האיראנית המשמעותית בדובאי); וכן איום הנובע מהשליטה בפועל בטריטוריה אמירתית - כיבוש אבו מוסא וא"י טובב. על רקע זה פיתחה איחוד האמירויות מענים הגנתיים מגוונים ובמקביל היא מבקשת לשמור על יחסים כלכליים ודיפלומטיים תקינים ככל האפשר עם איראן, כמעין "תעודת ביטוח".

היות איחוד האמירויות מרכז פיננסי בינלאומי, קרבתה הגיאוגרפית לאיראן והיחסים ההיסטוריים בין דובאי לאיראן תרמו להפיכת איחוד האמירויות לשותפת הסחר המרכזית של איראן (הכללת רכיב הנפט הופכת את סין לשותפת הסחר המרכזית של איראן). לפני פרישת ארצות הברית מהסכם הגרעין עם איראן ב-2018 עמד היקף הסחר המדווח בין המדינות על כ-13 מיליארד דולר (בין השתיים מתקיים גם סחר לא חוקי בהיקף גדול). איחוד האמירויות תמכה פומבית בפרישת ארצות הברית מההסכם ושיתפה פעולה בקמפיין הלחץ האמריקאי נגד איראן, ובהתאם ירד היקף הסחר עם איראן ל-7 מיליארד דולר.

למרות הפגיעה הכלכלית תמכה איחוד האמירויות, להוציא חריגים, במשטר הסנקציות שהוטל על איראן ואף הגבירה לפרקים את קצב הפקת הנפט בתחומה כדי לכסות על גריעת הנפט האיראני מהשווקים. אמנם הפדרציה מודאגת מהמגעים בין ארצות הברית לאיראן בנושא החזרה להסכם הגרעין, שמא הסכם יגביר את השפעתה האזורית של איראן. אולם, היא צפויה להרוויח מהסרת הסנקציות מעל איראן עקב הרחבת היקף הסחר ביניהן.

ב-2016 איחוד האמירויות הקפידה לשמור על ערוץ קשר דיפלומטי עם איראן ואף הותירה את נציגותה באיראן פתוחה לאחר שמדינות ערביות רבות סגרו את נציגותיהן בטהראן בעקבות ההתקפות על הנציגויות הסעודיות באיראן. תפנית חדה במדיניותה התרחשה ב-2019, עת פנתה איחוד האמירויות לדיאלוג מול איראן לאחר התקפות איראניות על כלי שיט במפרץ. הצעד האמירתי נבע מחשש לפגיעה איראנית ביעדים באמירויות. מגמת ההתקרבות התחזקה עם הודעת איחוד האמירויות על פינוי כוחותיה מתימן, וכללה גם חתימה על מזכר להידוק התיאום בתחום השיט, הפשרת כספים איראנים בבנקים באמירויות, והעברת סיוע רפואי (עם כוונת וקטור) לאיראן במסגרת המאבק במגפת הקורונה.

גם מפגשי הבכירים משני הצדדים עלו מדרגה. סגן שר החוץ האיראני עלי באגרי קאני אמר כי איראן ואיחוד האמירויות החליטו לפתוח פרק חדש ביחסים ביניהן. דברים אלו נאמרו אחרי ביקורו בדובאי בנובמבר 2021, שם נפגש עם יועצו הבכיר של נשיא האמירויות אנואר גרגש ועם השר לענייני המדינה חליפה שאהין. טחנן בן-זאיד, היועץ לביטחון לאומי באמירויות ואחיו של השליט בפועל, מחמד בן-זאיד, פגש בדצמבר 2021 בנשיא איראן אברהים ראסי, הביע תקווה כי הביקור יהווה "נקודת מפנה" ביחסים ואף הגיש לראסי הזמנה לביקור באמירויות.

האיום שמציבה איראן לישראל ולאיחוד האמירויות היה לאורך השנים בסיס להתקרבות בין המדינות, הגם שישיראל מדגישה את האיום הגרעיני שמציבה איראן בעוד איחוד האמירויות רואה באיראן כוח הגמוני המבקש לכפות עליה את רצונו. הפדרציה מדגישה גם את הטילים וכלי הטיס הבלתי מאוישים של איראן ושלוחיה כאיום המתגבר אותה ביותר בעת הנוכחית.

ואכן, הקשר עם ישראל נושא בחובו יתרונות מגוונים עבור איחוד האמירויות. ראשית, התיאום ברמה המדינית-אסטרטגית מול נושאי עניין משותפים; שנית, ברמה המודיעינית-אופרטיבית לסיכול איומים ולהתמודדות עימם; שלישית, איחוד האמירויות זקוקה לטכנולוגיה ביטחונית ישראלית במיוחד לנוכח פערים בתחום ההגנה מפני טילים. בנוסף, הקשר עם ישראל על יכולותיה, עשוי להוסיף במידה לא מבוטלת לדימוי ההרתעה של איחוד האמירויות מול איראן.

ישראל מצידה פעלה לבסס חזית אזורית רחבה מול איראן, שתכלול אותה ואת מדינות ערב "הפרגמטיות", הגם ש"בחזית" זאת ישנם בקיעים לא מעטים ובכללם חוסר רצון מובהק של מדינות המפרץ מלהיתפש כמי שמשמשות כמעין "בסיס קדמי" ישראלי, וזאת במרחק נגיעה מאיראן. מיד לאחר ההכרזה על 'הסכמי אברהם' שיגרו בכירים איראניים איומים מפורשים כלפי איחוד האמירויות. כך למשל, עורך היומן השמרני "קייאהאן", המקורב למנהיג העליון, כתב כי

הבגידה של איחוד האמירויות בפלסטינים הופכת אותה ל"מטרה לגיטימית וקלה". איראן, על פי המדווח, גם תכננה לפגוע בדיפלומטים אמירים על אדמת אפריקה.

מאמצי ההתקרבות הנוכחיים של איחוד האמירויות לאיראן נועדו בין השאר "לאזן" דימוי בעייתי זה כמסייעת מודיעינית ומבצעית לישראל, ובעיקר מתוך הבנה כי מעמדה של איראן באזור צפוי להשתפר בעקבות החתימה על הסכם גרעין חדש. איראן לא הייתה זקוקה להסכמי הנורמליזציה כדי לדעת שקיים שיתוף פעולה ביטחוני בין ישראל לשכנותיה הערביות ואף את היותה יעד לאותו שיתוף פעולה. אך ההסכמים הפכו את הנוכחות הישראלית במפרץ לרשמית, גלויה וכזו שעלולה בעיני האמירים להוות תירוץ נוסף לתקיפתם על ידי איראן.

על רקע המלחמה הנמשכת בתימן, החריפה בתחילת 2022 המתיחות בין איחוד האמירויות לאיראן, עת ביצעו החות'ים, הנתמכים על ידי איראן, מספר תקיפות נגד שורת מטרות באיחוד האמירויות בתגובה ללחץ האפקטיבי שהפעילו עליהם בתימן הצבא הסעודי (מהאוויר) ומליציות הנאמנות לאיחוד האמירויות (ביבשה). בעקבות המתקפות, דווח בתחילת פברואר כי ארצות הברית תשלח כוחות אוויר וים כדי לסייע בהגנת איחוד האמירויות וכי תשקול להחזיר את החות'ים לרשימת ארגוני הטרור הזרים. לא ברור האם הייתה מעורבות איראנית ישירה בהתקפות, אך סביר כי איראן אישרה אותן מבעוד מועד, שהרי לאיראן אינטרס לשמור על יחסים תקינים עם שכנותיה הערביות, ואיחוד האמירויות ביניהן, אך היא ממשיכה לאיים עליהן במובלע באמצעות שלוחיה. יוזכר שהיו אלה החות'ים שלקחו אחריות על המתקפה האיראנית ב-2019 על מתקני הנפט בערב הסעודית.

אמנם ערב הסעודית ואיחוד האמירויות מעדיפות פתרון דיפלומטי למתיחות עם איראן, אך הן חוששות מאפשרות התגבשות הסכם בין איראן לבין המעצמות בנושא הגרעין, משום שלא יכלול התייחסות לחתרנות האיראנית ברחבי האזור, בטרור ובסוגיית הטילים שבידי איראן. מחד גיסא, המונרכיות הסוניות היו שמחות "שמישהו" יעשה עבורן את העבודה ויפגע פגיעה קשה וארוכת טווח בתוכנית הגרעין האיראנית, מאידך גיסא הן מבינות את היותן בקו האש ויעד כמעט ודאי לתקיפה איראנית כתגובה על פגיעה במתקניה הגרעיניים. מכאן מאמציהן לשמור על יחסים סבירים עם איראן.

סיכום

הבנת הכיוון המדיני בו צועדת איחוד האמירויות חשובה לישראל לא רק בשל היותה מדינת מפתח מבחינה מדינית, כלכלית וצבאית במזרח התיכון, אלא גם משום שהיא מתווה דרך לאחרות. לדוגמא, איחוד האמירויות מקדימה לרוב את ערב הסעודית בתמרונים המדיניים שהיא עורכת. בהקשר זה ניתן לראות את המגעים האחרונים בין איראן לערב הסעודית, שהגיעו לאחר דיאלוג איראני-אמירתי.

על ישראל לקחת בחשבון שינוי אפשרי במקומה של איחוד האמירויות כנדבך בחזית האזורית מול איראן, במיוחד על רקע בקיעים נוספים המתגלים בחזית זו ובמיוחד אם יחתם הסכם חדש

בסוגיית הגרעין עם איראן. בעידן של בריתות נזילות והחלפת נאמנויות, על ישראל להיות קשובה לשינויים המתהווים ולבחון האם וכיצד יושפע מהם, למשל, המשך תהליך הנורמליזציה בינה לבין מדינות באזור - בעיקר אך לא רק עם ערב הסעודית.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט